

Historiek van 't aloude Hof ten As te Melsbroek

JOS LAUWERS

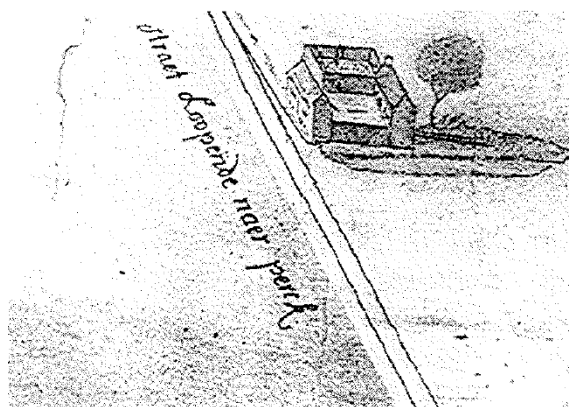
In een uithoek van Melsbroek, aan de Perksesteenweg 3 7, ligt een prachtige herenboerderij, zichtbaar oud maar nog in voortreffelijke staat, die volgens de volksmond haar naam "Hof ten As" zou ontleend hebben aan het feit dater ooit een smid gevestigd was, bijzonder gekend voor de stevige assen, die hij kon smeden. Gelegen aan de bocht van de oude *Walenbaan*, de vroegere Romeinse heirbaan, die Mechelen met Gembloers verbond, was zulks van aard om de aandacht te trekken van legerbenden of bedevaarders, die hun reiswagens moesten laten herstellen. Er werd nog bij verteld, dat er een mooie as in de voorgevel van de hoeve prijkte, ten titel van reclamebord.

We zullen dit fabeltje maar overlaten aan de goedgelovigen. De waarheid schuilt wel elders. Ongetwijfeld stond de hoeve op het kruispunt van wegen in de schaduw van een grote *es* of *essenboom*, die zijn naam van "essche" of "assche" op de hofstede overdroeg, zodat Hof ten Assche in feite betekende: "het hof nabij de es".

Ook de omwonenden werden ernaar genoemd. In 1304 vermeldt een cijnsrol van de kerk reeds een Gilliam en Henricus van Assche. In 1309 werd het als plaatsnaam aangestipt, maar er was daarbij geen sprake van een hofstede: in parochia de Meltbruc, prope locum dictum Ten Assche. In 1321 was voornoemde Henricus vanden Assche er gehuisvest, maar pas in 1362 werd de hoeve expliciet vermeld: *op de hofstat van Assche*.

Catharina, dochter van Jan Bouts en weduwe van Jan vanden Assche, bezat het goed in 1395 in onverdeeldheid met haar zoon Jan, hetgeen ook nog in 1432 het geval was. Pieter van Beringen was eigenaar van het hof

in 1474.

Hof ten As in vierkantsbouw
(Figuratieve kaart eigendommen van
Martinus Robyns, 1723).

Dat deze plaats tevens een Romeinse oorsprong heeft, wordt bewezen door het feit dat men er in 1856 in een weide achter het Hof ten As (nu de kazeme Groeneveld), in de buurt van 's *Gravenhage*, de substructuren van een Gallo-Romeinse villa blootlegde, met overblijfsels van waterputten, kelders, badkamers, *hypocaust* (ondergrondse verwarming), betonvloeren omringd door muurwerk, marmer en wandschilderingen. Onder de bewaarde voorwerpen bevonden zich ook een ijzeren sleutel, een bronzen strigilis (krabber) en een paar aardewerkscherven.

R. DE MAEYER gaf nog een meer gedetailleerde beschrijving van het bouwwerk: «In de villa te Melsbroek werden relictien gevonden van muurschilderingen op rode achtergrond met lijnmotieven in wit, geel of groen; andere vertrekken waren gesierd met marmerplaten; ze beschikte ook over een badhuis met ondergrondse verwarming (*hypocaustum*), typisch Romeins systeem van centrale verwarming».

In bovenstaande tekst vermeldde de auteur in de buurt van de Gallo-Romeinse villa nabij het Hof ten As een "bijna geëffende tumulus". In feite gold het hier slechts de naam "Tomveld", reeds voorkomend in teksten uit de 14de eeuw.

A. WAUTERS sprak reeds in 1855 over een "tumulus" tussen Steenokkerzeel en Melsbroek, ter plaatse 's Gravenhage, op landerijen bekend als "Tomberg".

Ook SCHAYES vermeldde in 1856 de vondst van een graftombe: «Vlakbij de Romeinse villa Merovingische begraafplaats waaruit wapens en sieraden».

Het ging hier om een verhevenheid van de bodem tussen Hof ten As en de Lobossen, ter plaatse *Groeneveld* (grens Melsbroek-Wambeek), waar men een Frankisch graf blootlegde, dat reeds in de 14de en 15de eeuw bekend was als *Tomveld*, in de 16de en 17de eeuw als *Tomberg*.

Geraamten van krijgslieden werden hier opgegraven, evenals versierselen, sabels, *skramasaksen* en *spatha's*. Daar ter plaatse werd vermoedelijk een veldslag geleverd in de onmiddellijke nabijheid van de Walenbaan.

In 1897 werd nog een Frankische begraafplaats met 7 tomben onderzocht op het *Keiveld* in Wambeek, palend aan de Haachtsesteenweg en de Tomberg. Hier kwamen in graftomben, benevens gebeente ook een werpspies, een zwaard, twee sabelpunten en een *skramasaks*, het bekendste oorlogswapen van de Franken, aan het licht.

Eerste hofstede onder heren van Perk

Te oordelen naar de gekende en de nieuw ontdekte kelders, met hun zware gewelven in zacht grijze zandsteen uit de streek onder de paardenstallen, en een lange gang onder de melkstallen en onder het hoofdgebouw, maakten deze de onderbouw uit van het eerste hof *Ten Assche*. Het was een typisch Brabantse vierkantshoeve, langs overal afgesloten voor mogelijke indringers.

Zodoende kon men, in geval van oorlog of bezetting, via ondergrondse gangen alle stallen bereiken, er de koeien melken en alle dieren voederen en verzorgen.

Onder de kelders poort aan straatzijde zijn de en gewelven in

Luchtfoto, die de bouwwijze duidelijk illustreert (Foto 1968).

baksteen uitgewerkt.

Als men een eerste *hofstat van Assche* signaleert in 1362, mag men daaruit opmaken dat het poortgebouw er pas later werd aan toegevoegd. Volgens «Bouwen in Vlaanderen door de eeuwen heen» zou het kunnen dateren uit 15de of 16de eeuw. Evenals de rest is het een breuksteenbouw uit ter plaatse gedolven zandsteen, afgewerkt met een puilijst en een kroonlijst van zandsteen, uitlopend op schouderstukjes.

De rondboogpoorten van de doorgang aan straatzijde zijn verrijkt met een geprofileerde druiplijst. Aan de voor- en erfzijdegevel ziet men nog duidelijk de aflijning van de voormalige kruisvensters. Ook is er nog de vroegere opening van een schietgat te zien aan de achtergevel. Men mag aannemen dat er ook in de zijgevels nog andere schiet- en kijkopeningen waren, langs waar een poortwachter van boven uit de omgeving kon afspeuren.

Zo valt in de rechterpuntegevel, van op het erf gezien, een met witte zandsteen toegemetseld raam te zien, dat waarschijnlijk reeds in de 16de eeuw werd gedicht, toen de hofstede vergunning bekwaam om duiven te houden.

Middeleeuwse hoeve verlaten en verwaarloosd anno 1878

In dezelfde rechterzijgevel merkt men bovendien, net boven de kroonlijst van de paardenstallen, een later met baksteen dichtgemetselde opening; dit keer wellicht de ingang naar de bovenverdieping van de toren via een wenteltrap naast het gebouw, die gelijkvloers aansloot op de nog bestaande draaitrap naar de kelder onder de paardenstallen.

Deze afdichting dient in het begin van de 17de eeuw gesitueerd, toen ook de grote ramen aan voor- en achterzijde met baksteen verbouwd werden. In de linkerzijvleugel is er ook een deuropening aan de binnenzijde, die als doorgang dient om de toren vanuit het hoofdgebouw te bereiken. Voorts zoldervensters en steigergaten.

Men mag dus aannemen dat de toren in oorsprong een *Vleug* of *Duiventoren* was, naar het model van de *Vleug* of *Columbarium* te Humelgem onder Steenokkerzeel, te oordelen naar de duiventil op de zolderverdieping, waar aan voor- en achtergevel een kleiner raam te bespeuren valt.

Pas tijdens de 17de eeuw zou dit bouwwerk als woon- en verdedigingstoren worden ingericht.

Tijdens het leenroerig tijdvak werd de hofstede in leen gehouden door de heren van Perk, uit handen van de hertogen van

Brabant. Om reden van haar uitstekende strategische ligging langsheen de heirbaan, trok de plaats echter ook de aandacht van de heren van *Meltbruc*.

Vanaf 1478 werd het goed immers verpand aan Bartholomeus van Meerbeke, toenmalig eigenaar van het kasteel van Meerbeek (*Groot Hof*) te *Melsbroek*, gelegen naast de kerk aldaar, waar men nu nog de ovcebljfselen van de ringmuur van het slot

terugvindt (Steenwagenstraat 1 en achter sommige huizen uit de Passiewijk).

Bij patentbrief van 28 december 1478, afgeleverd door Maximiliaan van Oostenrijk, regent over de Bourgondische Nederlanden, en zijn gemalin Maria, werd bovendien toegestaan aan voornoemde Bartholomeus van Meerbeke, raadsheer en karnrhcer aan het Hof te Brussel, als beloning voor zijn lange en trouwe dienst, het recht om in 't Saventerlo zijn vee uit de stallen van zijn hoeve 't Hof 't Assche te Melsbroek, erfelijk te laten grazen.

In handen van de familie Madoets

Gedurende de rumoerige 16de eeuw zal het pachthof ogenschijnlijk weinig verandering ondergaan hebben. De oude hoeve met haar poorttoren werd in 1506 verkocht aan Hendrik Madoets, wiens nazaten er later nog woonden en dan het omwalde *hof van Boetfort* zouden aankopen, wat meteen aanleiding zou geven om de functie van het poortgebouw te wijzigen in deze van wacht- of verdedigingstoren voor het nieuw gebouwde kasteel van Boetfort (1610).

Vooraan gemetselde rootput voor vlas
uit 1714 (Prentkaart 1907).

Maar zover zijn we nog niet!

Het *Hof ten As* kwam in de cijnsregisters van 1541 voor op naam van zijn nieuwe bezitter. Op 18 september 1562 zou zijn zoon, eveneens Henricus Madoets geheten, licentiaat in recht en theologie, raadsheer van het aartsbisdom van Kamerijk, zijn allodiale en cijnsgoederen onder Melsbroek overmaken aan zijn kleinzoon Hemicus, zoon van Henricus Madoets en Martina vanden Eynde, terwijl hij er alleen het vruchtgebruik van behield. Een andere Hendrik Madoets, die de titel van meester droeg, was bevoorradingscommissaris en schepen te Brussel. Samen met zijn vrouw Margaretha van Zuene kocht hij op 20 december 1594 de omwalde versterkte hofstede van Boetfort aan, gelegen aan de Sellaerstraat te Melsbroek en verder ingesloten door huidige Gillijnsstraat en Korreswegeltje.

Het echtpaar was nu eigenaar van twee hofsteden, maar ze betrokken het Hof van Boetfort, terwijl het Hof ten As zoals voorheen verder verpacht werd.

De woonplaats op Boetfort betekende evenwel een vervallen eigendom, dat vanaf 15 april 1587 eigendom was geworden van de Brusselse schilder Jacques Hanibal, die het verworven had uit handen van Jan Thielman.

Zwaar met hypotheeken belast, werd het buitengoed echter door zijn eigenaar aan de ongenadige tand van tijd en ontij prijsgegeven.

Het draaide erop uit dat hij zijn eigendom op 20 december 1594 opnieuw moest verkopen, ditmaal aan de bezitter van het Hof ten As, voornoemde Hendrik Madoets.

Laatstgenoemde liet het vervallen Hof van Boetfort slopen en bouwde er in 1610 het sierlijk kasteel van Boetfort met vijver en ophaalbrug, dat als buitenverblijf en jachtpaviljoen diende en de eer kreeg de Franse koning Lodewijk XIV, op doortocht in onze gewesten, te herbergen.

Rond diezelfde periode werd de toren van het Hof ten As ingericht als voorpost om vijandelijke troepen aan het kasteel te signaleren. Model daarvoor stond ongetwijfeld de Vleug- of Duiventoren te Humelgem onder Steenokkerzeel, opgericht door Simon Droochbroeck en zijn echtgenote Catharina van Vucht tussen 1495 en 1508, en dat deel uitmaakte van het verdedigingssysteem van het kasteel Ter Ham te Steenokkerzeel, dat tussen 1490 en 1505 werd opgetrokken door zijn schoonbroer, Filips Hinckaert, heer van Steenokkerzeel en Humelgem,

Binnenzicht erf Hof ten As
(Tekening P.Vandeperre, 1929)

en dezès echtgenote Gertrudis van Vucht. In feite was de Vleug te Humelgem een militair bolwerk, met woontoren en wachtpost, ten dienste van het kasteel Ter Ham in Steenokkerzeel.

We mogen dus aannemen dat Hendrik Madoets op dezelfde manier in Melsbroek tewerkging, door omstreeks 1610 de Vleug, zijnde toegangspoort tot het Hof ten As, aan

te passen en tot wachtpost om te vormen. De beide grote ramen werden verlaagd (onderaan weggebroken en bovenaan dichtgemetseld) om binnen tot drie niveaus te komen in plaats van de twee bestaande. Hier zien we ook een bakstenen schouw, vertrekkend vanaf het 2de niveau (woonruimte), tevens het slaapvertrek op het 3de niveau verwarmen; verder moerbalken met geprofileerde sloffen, kraagstenen en troggenbintjes.

Aldus bekam Madoets een wachttoren voor zijn kasteel Boetfort, doordat men er vanaf het Hof ten As uit alle windstreken soldeniers of zwervers kon ontwaren en dit onmiddellijk per duif aan het kasteel kon melden. Een eeuw na de bouw van de Humelgemse Vleug paste Madoets derhalve hetzelfde beveiligingssysteem toe tussen Hof ten As en het kasteel van Boetfort.

Nieuwe banden Meerbeek met kasteel van Boetfort

Het echtpaar Madoets–Van Zuene kreeg vier kinderen: Peeter, Karel, Isabella (die huwde met Jaak de Montoy) en Catharina, echtgenote van Thomas de Meysenstein, gerechtsdienaar van de aartshertogen.

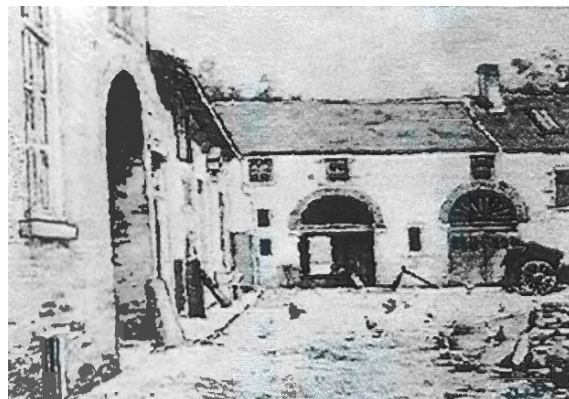
Peeter kreeg voor zijn deel het Hof ten As met het bos, geheten de Banhaege; een klein tiendeke, renten, cijnzen, enz.

Negen bunder van het kasteel van Boetfort en een rente van 250 florijnen vielen ten deel aan Karel (3 november 1622), die kinderloos stierf en zijn erfdeel overmaakte aan zijn broer Peeter Madoets, heer en hoge rechtsmachtdrager te Haren, alsook schepen van Brussel tijdens een aantal jaren.

Peeter werd aldus, net zoals voordien zijn vader, eigenaar van Hof ten As en van het kasteel van Boetfort.

Hij liet op het graf van zijn ouders, jonker Henricus Madoets (overleden in 1614) en jonkvrouw Margaretha van Zuene (overleden in 1630), een prachtige arduinen grafsteen aanbrengen, met bovenaan de

familiewapens. Deze is nog steeds te zien in de vloer binnen het toegangsportaal tot het kerkgebouw in Melsbroek.

Een ander hoekje met poort links
(Waterverf Henri Dereine, 1930).

Daaruit blijkt wel zijn dankbaarheid om de twee prachtige geschenken die hem als erfenis in de schoot waren gevallen.

Uit het huwelijk van Peeter Madoets met Anna de Facuwez werden twee zonen geboren: Jan-Lodewijk en Edward-Frans.

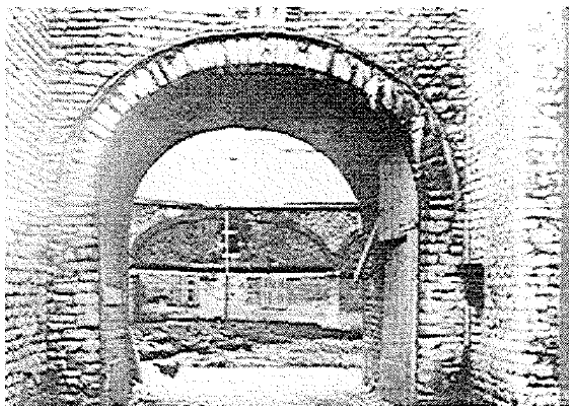
Uit de echtverbintenis van laatstgenoemde met Antoinette-Françoise de Locquenghien, dochter van Jean-Chrétien, kleindochter van Antoon (overleden te Melsbroek op 5 januari 1641; grafsteen aan de buitenzijde van de kerk, rechts van het portaal), achterkleindochter van de roemrijke Johan de Locquenghien (1518–1574), die vanaf 1550 de eerste spadensteek had gegeven voor het nieuwe kanaal van Brussel-Willebroek, kwam een nieuwe band tot stand met het kasteel van Meerbeek (Groot Hof) te Melsbroek.

Voortaan zou de wachttoren van het Hof ten As als voorpost ter beveiliging van beide kastelen fungeren.

In 1694 werd het Hof ten As echter verwoest door de geallieerde legers, en 2.000 bomen werden omgehakt, wat het bankroet van de pachter meebracht.

De eigenaar moest zich diep in de schulden

steken om de heropbouw te kunnen realiseren, die pas na de eeuwwisseling werd aangevat.

Onder de toren: toegangspoort binnenerf
(*Fata Anna Denies, 1975*).

In 1694 werd het Hof ten As echter verwoest door de geallieerde legers, en 2.000 bomen werden omgehakt, wat het bankroet van de pachter meebracht. De eigenaar moest zich diep in de schulden steken om de heropbouw te kunnen realiseren, die pas na de eeuwwisseling werd aangevat.

Daarvan getuigt een inscriptie met jaartal 1714 op de bovenste rijbalk van het torengelint.

Bouwen in Vlaanderen situeert ook het hoofdgebouw en de stallen in de 18de eeuw als volgt:

"Eenvoudig maar zeer ruim boerenburgerhuis met twee en een halve verdieping, afgedekt met een schilddak, voorzien van een klokkenruitertje, uit de 18de eeuw; ingedeeld als herenboeren- en pachterwoning. Zandsteenbouw in breuksteenverband. Rechthoekige vensters met zandstenen posten van negblokken (voorheen kruiskozijnen), tijdens de 19de eeuw voorzien van lateien en lekdrempels van arduin. Twee rechthoekige deuren in zandstenen omlijstingen met uitspringende kroonlijst (einde 18de – begin 19de eeuw). Balkenplafondafwerking binnenin."

De koestallen rechts, haaks op het boerenhuis, zijn eveneens van zandsteen

gebouwd met zadeldaken, opklimmend tot de 18de eeuw, met verbouwingen uit de 19de eeuw aan sommige muuropeningen. Vensters met negblokken en zandstenen deuren met afgeschuinde posten en grote drieledige lateien. Ook de paardenstallen, aanleunend tegen het poortgebouw, dateren uit de 18de eeuw. De kelders onder beide laatstgenoemde gebouwen dagtekenen echter nog van de oude hofstede.

Het werd een financiële strop voor de familie Madoets, want na de dood van Antoon Lodewijk op 18 juni 1728 werd het Hof ten As, samen met het kasteel van Boetfort en vier bunder grond, bij decreet van de Raad van Brabant op 1 oktober van dat jaar openbaar verkocht en toegewezen aan de graaf van Tirimont, heer van Gaasbeek.

Het vervolg van deze bijdrage in ons volgend nummer.

Bronnen:

Cijnsrollen van 1304 en 1308 uit het kerkarchief v.m de parochie Sint-Martinus te Melsbroek, bewaard in de pastorie aldaar;

C. DE MAEGD en S. VAN AERSCHOT *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen*, deel 2n, Vlaams-Brabant, Halle-Vilvoorde,

N.V. Snoeck & Ducaju, Gent 1975; Jos. LAUWERS, *Melsbroek, waar de melde bloeit in 't broek*, Drukkerij Veys, Tielt, 1983.

August Robberechts, *Op bezoek bij Jan Mommens op het Hof ten IJssel*, in RAKELINGS, speciale KWB-uitgave, 18de jg., 1986-87.

Jos LAUWERS, *Van lakenweverij tot kantwerk en wandtapijten binnen de driehoek Brussel-Leuven-Mechelen'* uitg. Streekboek, 9100 Nieuwkerken-Waas, 1999.

De historie van de witte zandsteen

MON SCHEPENS

De witte stenen gebouwen die men hier en daar nog ziet in onze drie deelgemeenten dateren uit de vorige eeuwen.

Als voorbeeld heeft men de Vleug te Humelgem, de Kamme te Perk, het hof ten As te Melsbroek. Alle drie zijn ze eeuwenoud en opgebouwd in de witte steen uit de ondergrond van het gebied langsheen het Saventerloo. Het Saventerloo was destijds een bebost plateau dat zich uitstrekte tussen Melsbroek en Zaventem. In de ondergrondse diepe zandlagen vormde zich in de loop der tijden een harde witgele kalkhoudende zandsteen, dewelke in aanraking met water heel hard wordt en de eigenschap heeft zeer vorstbestendig te zijn. De uitbating van de steenwinning gaat ver terug in de tijd. Het bewijs is dat in een van de steengroeven een stenen handbijl werd gevonden die gebruikt werd in de tijd van de Kelten. De juiste benaming is de lediaanse zandsteen en werd vooral in de 14de en 15de eeuw toegepast in de Brabantse Gotiek.

In de middeleeuwen waren er in het Brusselse talrijke kalkovens. Zij werden bij voorkeur bevoorrad met steen uit de zandgroeven van Diegem en Evere.

Deze waren van zeer hoge kwaliteit. De steengroeven van Diegem en in minder mate deze van Haren leverden twee soorten zandsteen. De ene werd gebruikt voor de verharding van wegen en fundering van gebouwen. De andere (sinkstenen) werd door de vorm en samenstelling in grote hoeveelheden uitgevoerd naar Zeeland in Nederland en in mindere mate naar Duinkerke in Frankrijk voor de aanleg en versterking van de zeedijken.

Wegens de toenmalige gure winters en de moerassige (rottering) gronden rondom de Loo was er de noodzaak om een goede verharde karrenweg naar Melsbroek aan te leggen om de zwaarbeladen steenwagens

over Melsbroek naar Vilvoorde dag in dag uit mogelijk te maken.

Deze weg sloot dan aan op de eeuwen oude baan komende van Leuven over Kortenberg en Humelgem naar Melsbroek en zo verder naar Vilvoorde. De Steenwagenstraat te Melsbroek is nog een gedeelte van deze weg naar Vilvoorde. Voor Vilvoorde, dat vanaf 1430 door de teloorgang van de voorheen bloeiende lakennijverheid in grote financiële moeilijkheden geraakte was de grote aanvoer van de vele steenvrachten een welgekomen zege. De Zenne was in die tijd een belangrijke waterweg voor de doorvoer van goederen naar binnen- en buitenland. Bij elke binnenkomende vracht werden tolgelden geheven alsook liggeld op de vele stapelplaatsen van de aangevoerde stenen langsheen de Zenne.

Kapel van de Abdij van Steenvoorde. Hier werd tolgeld geheven op de "steenwagens" die zich via deze Vilvoordse toegang naar de Zenne begaven.

Inmiddels groeide de zandsteengroeven uit tot een echte nijverheid. Deze bracht werk en welstand alsook een grote bevolkingsaan groei in de streek. In tegenstelling met deze uit de zandlagen van Diegem hebben de stenen uit de ondergrond van Steenokkerzeel, Melsbroek en Perk een andere vorm.

Kasteel Boetfort te Melsbroek

Door de dikkere en diepere zandlagen aldaar zijn de stenen groter, dikker en bolvormig waardoor ze tot bouwstenen konden bewerkt worden. Het is in de groeve nabij de Loomolen dat de bijl in groene niersteen werd gevonden. Bij het klieven van een zandsteen (moellon) uit de diepere derde zandlaag kwam zij te voorschijn. Er werd duchtig ontgonnen voor de plaatselijke woningbouw; 2/3 van het ganse gebied werd omgewoeld om aan de grote vraag naar deze unieke bouwsteen te kunnen voldoen.

Over het ganse grondgebied van Humelgem tot Melsbroek waren er 42 zandgroeven in werking. Niet alleen voor de plaatselijke woningbouw werden stenen gekapt; ook vele duizenden karrenvrachten gingen naar Vilvoorde (zie Steenwagenstraat) om langsheen de Zenne naar verschillende steden in binnen- en buitenland te worden verscheept. Deze materialen dienden vooral voor de bouw van kerken, abdijen en kastelen.

Zo werden o.a. de toren van Tours en het stadhuis van Oudenaarde met deze steen uit onze streek gebouwd. Leuven, Brugge, Mechelen, Lier en nog vele andere steden

deden beroep op onze steenkappers voor de nodige witte steen in het optrekken van hun middeleeuwse gebouwen. Om dagelijks jaar in jaar uit de zwaar geladen karren naar Vilvoorde te rijden moest de wegenis in alle weersomstandigheden in goede staat gehouden worden. De baan van Vilvoorde naar Peutie was gedurende vele eeuwen de belangrijkste handelsweg voor de stad Vilvoorde alleen al voor het vervoer van de witte zandsteen.

Deze 15m. brede steenweg, waar 2 steenwagens elkaar konden kruisen, liep vanaf de Leuvense poort langsheen het antieke begijnhof tot Peutie. Deze weg werd in goede staat gehouden door de Vilvoordse stadsdiensten. Hierop aansluitend liep een primitieve weg verder door die eindigde aan de paardenstalling genaamd 'De Quade Plas' te Melsbroek. Later kwam omstreeks 1575 op deze plaats een afspanning en herberg. Waarschijnlijk werd deze plaats later het huidige Hof Ten As.

De vroegere paardenstalling genaamd "De Quade Plas", nu Hof Ten As

Door de primitieve staat van het wegdek konden de steenwagens maar half geladen worden met als gevolg dat aan de tolpost te Peutie evenveel belasting moest betaald worden als voor een volgeladen wagen.

Om dat te omzeilen werden, alvorens de stadsgrens te overschrijden, de stenen aldaar afgeladen. Een volgende wagen werd dan met de achtergelaten vracht volgeladen en zo doende werd eenmalig tolgeld geïnd. Onder het bewind van Hertogin Jeanne,

dochter van Hertog Jean III, beslisten de Domeinen om een volwaardige steenweg doorheen Melsbroek, Humelgem, Erps, Kwerps en Winksele naar Leuven aan te leggen.

"De Camme" te Perk.
Voorheen brouwerij en gemeentehuis

Op 30 november 1381 gaf de rentmeester van Brabant, Reinier Hollander, deze steenweg voor een periode van 32 jaar in beheer aan Wouter van der Beke. Deze kreeg de verplichting de baan tussen Melsbroek en Winksele de eerste vier jaar met hout te herstellen, daarna jaarlijks 4 roeden van het wegdek met stenen te bedekken en zo de weg geleidelijk om te vormen tot steenweg. Als vergoeding kreeg hij het recht om 24 stuivers te innen per volgeladen steenwagen, voor elke groep van 4 andere wagens en voor elke groep van 100 schapen of ganzen.

Deze nieuwe brede steenweg zorgde ervoor dat landbouwers hun producten zoals graan, groenten en fruit gans het jaar door naar de markten konden brengen. Bieren uit Leuven en Hoegaarden met bestemming Vilvoorde en omliggende gemeenten moesten niet meer langsom Mechelen of Brussel vervoerd worden.

Hierdoor werd alleszins de afstand korter maar ook moest nog maar éénmalig bij het binnenrijden te Peutie de vereiste tol worden betaald.

Over de witte zandsteen en het gebruik ervan door de steenhouwers van Steenokkerzeel schreef E. De Munck in juli 1927 voor de Brabantsche Folklore in het "Bulletin van den Provinciedienst

De Prinsen van Grimbergen beslisten op hun beurt om, vertrekkende uit Vilvoorde aan de Brusselse poort, een steenweg aan te leggen gaande doorheen Grimbergen en Wemmel en zo aan te sluiten op de Assense steenweg te Zellik om de verbinding met Vlaanderen mogelijk te maken.

Hierdoor werd Vilvoorde de belangrijkste stad van Brabant in de doorvoer van goederen en personen van zuid naar noord en van noord naar zuid. Dank zij de zandwinning en de witte steen werd de streek rondom het Saventerloo, alsook Vilvoorde, en omgeving een gebied van financiële en economische welvaart.

"De Vleug" of "Duyjhuis" te Humelgem.

In onze gemeente werd de Lediaanse zandsteen gedurende vele eeuwen ontgonnen en het was pas rond het jaar 1886 dat de laatste steenhouwer van Steenokkerzeel er het beiteltje bij neerlegde.

Brongeving: Histoire de Vilvorde en het Parochiewezen in Brabant.

voor *Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen*” het hierna volgende artikel, dat wij in de oorspronkelijke oude spelling overnamen.

De steenhouwers der streek van Steenockerzeel.

Zonder te spreken van de schoone gebouwen waarvoor in de streek van Saventhem, Steenockerzeel, Humelghem, Nosseghem, Sterrebeek, Wesembeek bij voorkeur zandsteen gebruikt werd, ziehier eenige bijzonderheden betreffende gothieke zaken, voor welke die uitmuntende steen gekozen werd. Verscheidene schrijvers hadden het over de doopvont van Steenockerzeel, maar ze behandelden het onderwerp te kort, gezien het groot belang dat zij oplevert ten opzichte van den oorsprong en het verstandig gebruik van onze voortreffelijke bouwstoffen.

Zandstenen doopvont (1635)

Zoo had Wauters bij voorbeeld het mis voor toen hij schreef dat de doopvont gemaakt is uit een mooie marmerblok (1).

In werkelijkheid, zooals ik reeds sedert lang bewees, is het geenszins een blok marmer, maar het zijn verschillende blokken zandsteen, die de makers van onze beroemde middeleeuwsche Brabantsche gebouwen

met zooveel behendigheid benuttigden.

Die blokken komen ongetwijfeld voort uit de talrijke groeven, vroeger gemaakt in de Lediaansche laag der streek van Saventerloo of van Steenockerzeel.

In de kerk van Humelghem evenals in die van die gemeente is er eveneens een zeer belangwekkende gothieke doopvont in Lediaansche zandsteen en in mijne verzamelingen bezit ik een wijwatervat in zandsteen, voortkomende van de kapel van “Vos-Capelle” (Nosseghem-Sterrebeek), die, volgens Wauters (2) omstreeks de XIIe eeuw opgericht werd door de familie Vulpe of De Vos uit Brussel.

Zooals blijkt uit een kapiteel in Lediaansche zandsteen, behoorende tot het haaktype en dat ik vond in de nabijheid der kerk van Wesembeek, werden de groeven der streek reeds in ruime mate ontgonnen in het Romaansch tijdperk.

Het is zelfs waarschijnlijk dat zij nog veel vroeger ontstonden, want ik vond blokken grof behouwen Lediaanschen zandsteen onder de overblijfselen van Belgo-Romeinsche grondvesten, die ik ontdekte op het grondgebied van Saventhem (3) en van Nosseghem (4).

Wat er ook van zij, het lijdt voor mij geen twijfel dat de doopvont van Steenockerzeel het werk is van een steenkapper der streek, zooals overigens de talrijke en soms kunstvolle omlijstingen van deuren der 17e en 18e eeuw die men te Steenockerzeel en in de naburige gemeenten aantreft. Volgens eene plaatselijke traditie, die men niet naar de letter opnemen mag, was elke inwoner van Steenockerzeel destijds steenkapper.

In alle geval het uithalen van Lediaansche zandsteen gebeurde in die gemeente gedurende vele eeuwen en het was eerst rond 1886 dat de laatste steenhouwer van Steenockerzeel Louis Van der Linden zijn

groeve van het "Boschveld" verliet.

Het zal volstaan hier te herinneren dat Van der Linden alleen de steen leverde voor den bouw en de herstelling van kerken en openbare gebouwen o.a. te Schaerbeek (St. Servatius) te Tervueren, te Lier alsook te Leuven (Stadhuis) om een denkbeeld te geven van het groot belang dat vroeger aan het gebruik van de Lediaansche zandsteen van Steenockerzeel gehecht werd in bouwwerken in onze steden en dorpen.

Op minder dan 2 km. van de oude groeve van Van der Linden en nabij de aloude en zeer belangrijke verlaten groeven van den "Kalckhoven" (Saventerloo) bestaat een veld, genaamd "Winkelland".

Die teekenende benaming herinnert ongetwijfeld aan het bestaan ten tijde van den grooten voorspoed der zandsteengroeven van Saventerloo, van een min of meer tijdelijk gebouw, waarvan er wel is waar, geen spoor meer over is, maar dat waarschijnlijk voor de steenhouwers tot schuilplaats of voor den arbeidsleider tot bureel diende.

Gezien den grooten afstand tusschen de dorpen van de streek mag men veronderstellen dat de keus van den steen door de klanten, de overeenkomsten plaats hadden en dat de rekeningen vereffend werden in den winkel, gelegen in de

nabijheid van de groeven van Kalckhoven.

Deuromlijsting in zandsteen

Te Steenockerzeel aan nr 27 van den steenweg van Mont St Jean naar Mechelen kan men nog een deuromlijsting in zandsteen zien, die met de grootste zorg, ja met kunst gehouwen is door Louis Van der Linden, den laatsten vertegenwoordiger van een reeks gewestelijke ambachtslieden, wier veelal lieve werken te lang miskend werden.

E. DE MUNCK.

(1).A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, tome 111, blz. 140.

(2) A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, tome III, blz. 173.

Zie ook *Brabantsche Folklore*, 5e jaar, blz. 241.

(3) Zie *bulletijn Brabantsche Folklore*, 1e jaar, nr. 4, blz. 125.

(4) *De overblijfselen van de Belgo-Romeinsche woning te Nosseghem liggen op ongeveer 260 m. en ten Westen van de oude herberg "Au Prince Cardinal" en tegen den ouden aarden weg van Saventhem naar Everberg.*

Bron: *Brabantsche Folklore - Bulletijn van den Provinciedienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen* - juli 1927.

Een van de oudste huisjes van de Damlaan (is niet meer)

BAVO VAN OLMEN

Einde mei 2013. Een 19de_eeuws huisje gaat tegen de vlakte in de Damlaan (Steenokkerzeel). Niets aan te doen: het viel echt niet meer te renoveren. Het stond ook niet vermeld in de Inventaris Onroerend Erfgoed. En toch vinden we dat (al is het maar heel even) jammer. En vinden we het onze taak als heemkring om de herinnering aan het oude huisje en haar bewoners levendig te houden.

Mei 2013, vlak voor de afbraak (foto BVO)

Vroeger en nu

De oudste volledige foto die we van het huisje gevonden hebben, dateert van de jaren '60.

Zicht op de vroegere Dijkstraat, toen nog deels gekasseid, dus vóór de werken van 1969.
(foto Jos Lauwers/ Anna Denies).

We zien een wit huisje van anderhalve bouwlaag. De witte zandsteen zit verstopt achter een laag kalk. Gevelankers sieren de zijgevel. De onmiddellijke omgeving van het huisje is nog redelijk open. De Damlaan heette toen nog Dijkstraat en was een gewone aarden weg (buurtweg 10) van een drietal meter breed. Een klein stukje was tot 1969 geplaveid met 'kinderkopkes'. De weg liep langs een bos met veel voorjaarsbloemen (de zuidelijke uitloper van het Duistbos). Twee relingen geven de plaats aan waar de Molenbeek onder de straat loopt.

Laten we eens vergelijken met de toestand zo'n 50 jaar later: mei 2013, net voor de sloop.

Ongeveer 45jaar later op dezelfde plek
(foto BVO, einde mei 2013)

Het huisje is hier al enkele jaren onbewoond en zit half verstopt achter het groen, maar is nog goed herkenbaar. De straat daarentegen heeft een ware gedaanteverwisseling en naamsverandering ondergaan. Ze is veel breder geworden, volledig verhard met betonplaten, en heet nu 'Damlaan'. In de volksmond spreekt men over de 'witte baan'.

Het bos met de voorjaarsbloemen (o.a. bosanemonen en speenkruid) is er nog. Ter hoogte van het huisje komt het zelfs nog tot tegen de baan.

Verder naar het noorden is het bos naar de achtergrond verwezen door de verkaveling. Kort voor de sloop was het huisje een laatste maal getuige van wegenwerken voor zijn deur.

Onze zoektocht naar de vroegere bewoners /eigenaars leverde onverwacht een bont palet aan resultaten op. We laten graag enkele kroongetuigen aan het woord.

De familie Stroobants

Om te beginnen gingen we te rade bij Anne Claesswinnen uit de Damlaan. Zij kan zeer ver teruggaan in de tijd: haar betovergrootouders woonden namelijk reeds in het huisje. Mogelijk hebben zij het ook gebouwd, al zou het kunnen dat zij het gekocht hebben van de allereerste eigenaars.

Toen Bavo me vroeg iets te vertellen over de oorsprong van het oude, witte huisje in de Damiaan, leek me dit wel een mooie uitdaging. Zoveel jaren zijn verstreken, zoveel generaties hebben hun stempel erop gedrukt... en ik wist er zo weinig van. Inderdaad, de geschiedenis ervan mocht niet zomaar verloren gaan.

Gelukkig kreeg ik veel hulp van mijn moeder, Marie-Louise Permentiers, die sinds 1980 naast het oude huisje woont. Ook mijn groottante, Henriette Willems, kon me veel leuke anekdotes vertellen.

Het huisje werd gebouwd in de tweede helft van de 19e eeuw. Het stond er zeker al in 1889. Mijn betovergrootouders, Jan Prosper Stroobants en Joanna Catharina Vanhorenbeek, woonden er met hun drie kinderen: Eduard (Warke, grootvader van Yvette Luypaert, zie verder, nvdr), Julie en Marie-Celestina Stroobants, mijn overgrootmoeder. In hun kinder tijd leek het wel alsof het klokje trager tikte.

Mijn betovergrootouders werkten veelal op het land, terwijl de kinderen speelden in de tuin tussen de talrijke fruitbomen, en in het bos.

Mijn betovergrootmoeder Joanna Catharina

overleed op jongere leeftijd. Mijn groottante heeft haar nooit gekend.

Mijn betovergrootvader, Jan Prosper, was een stille, katholieke man die iedere mis trouw met de schaal rondging.

Jan Prosper en Joanna Catharina Stroobants met dochters Julie en Marie-Celestina (fotocollectie Henriette Willems)

Toen mijn overgrootmoeder, of kortweg 'moe' (Marie-Celestina Stroobants), trouwde met Emiel Willems in 1917, verhuisden ze naar de Aarschotsebaan 24 in Humelgem.

Zij kregen 6 kinderen: Eduard, Prosper, Jan, Florentina (mijn grootmoeder), Hendrik en Henriette Willems.

Van hun huis op de Aarschotsebaan zijn geen sporen meer overgebleven. Tegenwoordig zie je er zonnepanelen van in de verte hevig blinken. De laatste jaren woonde moe nog in de Kerchove d'Exaerdestraat, schuin over Charles Luypaert en Victorine Stroobants (zie verder, nvdr).

Henriette, mijn groottante, woont al heel lang in de Achter de Hovenstraat.

Van ezels en wasmachines

Moe had thuis een ezeltje. Daarmee reed ze wel eens naar Melsbroek. Zo kwam ze een keer te voet terug, want haar ezelskar was alleen naar huis gegaan! Vergeet de uitspraak 'domme ezels' dus maar. Rond 1900 stapte er eentje rond in de Damiaan met een ingebouwde GPS - al stond dat woord toen nog niet in het woordenboek.

Marie-Celestina Stroobants en Emiel Willems op een ezelskar ter gelegenheid van een jubileum (fotocollectie Henriette Willems)

In 1936 stierf de vader van moe. De drie kinderen Eduard, Julie en 'moe' erfden. Moe besloot met de centen een Leuvense stoof te kopen en een 'duts'. Dit lijkt wel een vergeten woord, al was het in die tijd de benaming voor een koperen kuip die onderaan werd verwarmd, zodat wit wasgoed gekookt kon worden. Later kocht ze nog een moderne wasmachine aan, die werkte op elektriciteit (vroeger moest de ton handmatig gedraaid worden). Julie besloot het witte huisje over te kopen. Later trok haar dochter Florence, erin. Toen die verhuisde naar Wambeek, werd de woning verkocht aan een Waals koppel: de familie Omblets. Dat was eind jaren '60.

De familie Omblets: de laatste bewoners van het witte huisje

Meneer en mevrouw Omblets waren rustige, vrij eenzame mensen die genoten van het leven op het platteland. Hun zoon bracht hen slechts af en toe een bezoekje, want hij woonde in Waals-Brabant. Félicien werkte in Brussel in een koffiefabriek. Zijn echtgenote was huisvrouw. Zij hield zielsveel van haar tuin en was ongelofelijk trots wanneer de tomaten van

Damiaan nr. 4 die van Damiaan nr. 6 overtroffen! De laatste jaren had mevrouw veel zorg nodig. Haar echtgenoot verzorgde haar zelfs een decennium lang. Na haar dood trok hij zich nog meer terug in zijn huisje. Na een paar jaar stierf ook hij. De (stief)zoon besloot het huisje te verkopen.

Terug in de familie

Wij (fam. Debacker-Claesswinnen, nvdr) kochten het een tijdje geleden, want we koesteren een droom. Wie weet? Misschien woont op deze plaats later één van onze kinderen. En dan hoop ik dat ze daar, op een dag, omringd door een warm gezinnetje, beseffen: "Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens ..."

Warke, Malvine en Victorine Stroobants

We keren even terug in de tijd, want 'ons' huisje heeft nog niet al zijn geheimen prijsgegeven.

Vanaf ca. 1930 werd het verhuurd aan Warke (broer van Julie en Marie-Célestine) en Malvine. Voluit heetten ze Jan Eduard Stroobants en Malvine Bourguignon. Dat waren de grootouders langs moederszijde van voormalig schepen en gemeenteraadslid Yvette Luypaert.

We laten ook Yvette graag aan het woord.

De precieze datum waarop ze daar zijn gaan wonen, ken ik niet, maar ik weet van mijn meter, Madeleine Blockmans, dat ze daar in 1932 wel al woonden.

Mijn moeder, Victorine Stroobants, was toen 11 jaar. Mijn grootvader (Warke Stroobants) was metser en mijn grootmoeder ging witloof kuisen. In die tijd was het armoe troef. Toen mijn grootvader tijdens de wintermaanden als metser geen werk had (dopgeld bestond toen nog niet), probeerde hij zijn gezin aan eten te helpen door op stropenjacht te gaan.

Vlnr: Karel Luypaert, Malvine, Warke en
Victorine Stroobants
(fotocollectie Yvette Luypaert)

Fazanten en hazen liepen er in het overliggend bos gelukkig genoeg.

Mijn moeder (overleden in 1997) vertelde mij vaak dat hij boomstronken ging kappen voor eigen gebruik. Er was geen elektriciteit in het huisje en de verlichting gebeurde met een petroleumlamp.

De stenen vloer en de kachel werden gekuist met wit zand. De matrassen gevuld met haver en kal

Beeld van de woonkamer (vlak voor de afbraak), met schouw en vloertegels (foto Dirk Taekels).

Toen WO II uitbrak was mijn moeder 19. Naast haar werk in de koekjesfabriek De/acre, ging zij met de fiets vlees rondragen (lees smokkelen) voor Tist den beenhouwer in Humelgem.

Tist was stiefvader van Madeleine Blockmans. Mijn moeder was enig kind en heeft bij mijn geboorte aan Madeleine gevraagd mijn meter te worden.

Madeleine is tevens de schoonmoeder van (bestuurslid van onze Heemkring, nvdr.) Etjen Dewinter.

Mijn moeder werd niet betaald voor haar werk, dat niet zonder gevaar was (ze is menigmaal de dans ontsprongen toen zij tegengehouden werd door de bezetter - zij kwam er steeds met een smoesje van af door te zeggen dat haar twee fietszakken gevuld waren met wasgoed), maar kreeg in ruil het nodige vlees, zodat zij en haar ouders nooit honger moesten lijden. Tijdens de oorlog huwde mijn moeder met Karel Luypaert uit Machelen en kreeg haar huwelijksfeest cadeau van Tist den beenhouwer.

Victorine Stroobants en vriendin
(fotocollectie Yvette Luypaert)

In 1936 werd het huis in de Damiaan openbaar verkocht aan Frans Van Laerhoven ("luie Sus"). Frans was gehuwd met de zus van mijn grootvader Eduard Stroobants.

Eind jaren '40 verhuisden m'jn grootouders naar de Behetsstraat, samen met mijn ouders. Mijn grootvader stierf op 2 januari 1952, enkele maanden voor m'jn geboorte. In 1953 openden mijn ouders het café "Onder den Toren" (huidig café 't Wiel) waar mijn grootmoeder Malvinenog geleefd heeft tot 1956.

In 1952 werd ik geboren. Eind jaren '70 lieten mzijn ouders het café over en kochten het huis van de grootouders van mijn man in de Julius de Kerchovestraat rechtover de beenhouwerzj van Tist.

Mijn vader overleed in 1993, mzijn moeder vier jaar later.

Of hoe familiegeschiedenis en dorps-geschiedenis hand in hand gaan...

De cirkel is rond

Onlangs kwam het huisje zoals gezegd in handen van de familie Debacker-Claesswinnen. Het was intussen te oud geworden om nog te renoveren. Maar in zekere zin is de cirkel nu wel rond.

We hernemen nog even de foto van de ezelskar. Herkent u nog bepaalde mensen? Weet u waar en wanneer de foto getrokken is ? Laat het ons zeker weten !

In de kar helemaal vooraan zit Maria-Celestina Stroobants, ernaast zit haar man Emiel Willems. Achter de rug van de ezel staat een man met een pet. Dat is Philip Permentiers en daarnaast Florentina Willems, de grootouders van Anne Claesswinnen.

In de toekomst zullen jongere telgen van de familie ongetwijfeld met veel plezier op dezelfde plaats als hun betovergrootouders gaan wonen.

Ze weten alvast dat het een plaats is met een rijke geschiedenis ...

Weet u nog meer te vertellen over dit bijzondere huisje, zijn bewoners of andere gebeurtenissen of personen die we hier vermeld hebben, en wenst u dit te delen met onze lezers?

Aarzel niet ons te contacteren.

Met bijzondere dank aan Anne Claesswinnen, Yvette Luypaert, Lieve Vranckx, Leo Raes, Dirk Taekels, Etienne Deprest, Suzy Vermeulen, Etjen Dewinter en Marc Verelst.

De Veerle 2018 03 Herfst

Onroerend erfgoed: Perk

PIETER PEETERS - RITA MALFLIET

Zoals Bavo Van Olmen schreef in De Veerle nr. 2 van 2018 resten ons steeds minder oude gebouwen uit de lijst van bouwkundig erfgoed.

We zullen af en toe wat meer aandacht geven aan die huizen die toch onze geschiedenis mee dragen. Een manier van bouwen en een manier van wonen die nu niet meer kan. Soms met een verhaal over een verbouwing met respect die het huis laat herleven, en soms rest er alleen een stuk van een muur en veronderstellingen.

Voor wie zelf wil opzoeken: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/zoeken>. Veel te dikwijls staat er bij de beschrijving verbouwd of gesloopt, en is er zelfs geen foto van wat er ooit stond!

Als je nog foto's hebt van oude huizen in onze gemeente, laat het ons dan weten, dan komen we een foto nemen van je foto's of je kan ze ook in De Camme in Perk laten inscannen.

Afspraak maken met Pieter Peeters: 0495-219300 of via terham@heemkringsteenokkerzeel.be

Langgestrekt hoevetje aan de Tervuursesteenweg in Perk

Met dank aan de huidige bewoners die ons gastvrij ontvingen en hun tijd en informatie ter beschikking stelden. Dit is een voorbeeld van een huis dat modern wooncomfort biedt en de authentieke stijl heeft kunnen behouden.

Langgestrekt hoevetje - <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41393>

Locatie

Provincie:
Vlaams-Brabant
Gemeente:
Steenokkerzeel
Deelgemeente:
Perk
Straat:
Tervuursesteenweg
Status:
Verbouwd of
Gesloopt
Typologie:
Langgestrekte hoeve
Datering:
18e eeuw

De boerderij van Stoempes. Geschilderd door Guillaume Godts - ong. 1970

Beschrijving

Langgestrekt hoevetje (met de nok loodrecht op straat) met één verdieping en afgesnuit zadeldak (pannen) met dakvensters, kern uit de 18e eeuw met recentere aanpassingen.

Breuksteenbouw met herstellingen van baksteen. Witgekalkte voorgevel met gepikte plint. Zandstenen rondboogdeur met kwartholle neg, uitspringende imposten en sluitsteen (18e eeuw)

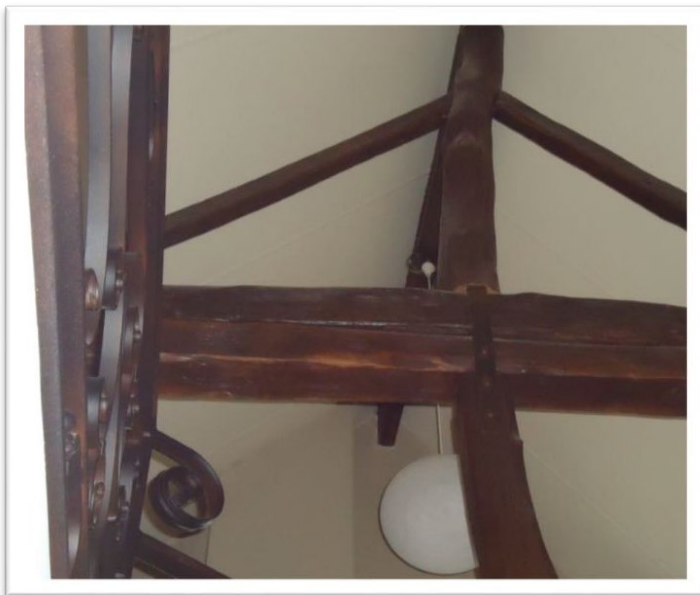
Twee beluikte rechthoekige vensters met lekdrempels, en rechthoekige staldeuren van baksteen. Met baksteen herstelde achtergevel met nieuwe muuropeningen. Beluikte houten kozijnvensters in de zandstenen zijgevel.

Bron: De Maegd C. & Van Aerschot S. 1975: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Vlaams-Brabant, Halle-Vilvoorde*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 2N, Gent.

Op het schilderij van Guillaume Godts is de witgekalkte gevel goed te zien. Verven deed men de buitenmuren vroeger niet, men gebruikte witkalk tegen beestjes en corrosie. Als het regende, kregen witgekalkte muren een blauwe schijn. Ramen en deuren werden traditioneel in onze streek in een donker, grasgroene kleur geschilderd.

De gepikte plint is het onderste gedeelte van de muur dat met pek, of teer, zwartgemaakt is. Een afgesnuit zadeldak op dit huis werd op geen enkele afbeelding teruggevonden. Dat zal een vergissing zijn, want het huis heeft altijd een gewoon zadeldak gehad met dakkapelletjes.

De originele balken bleven behouden

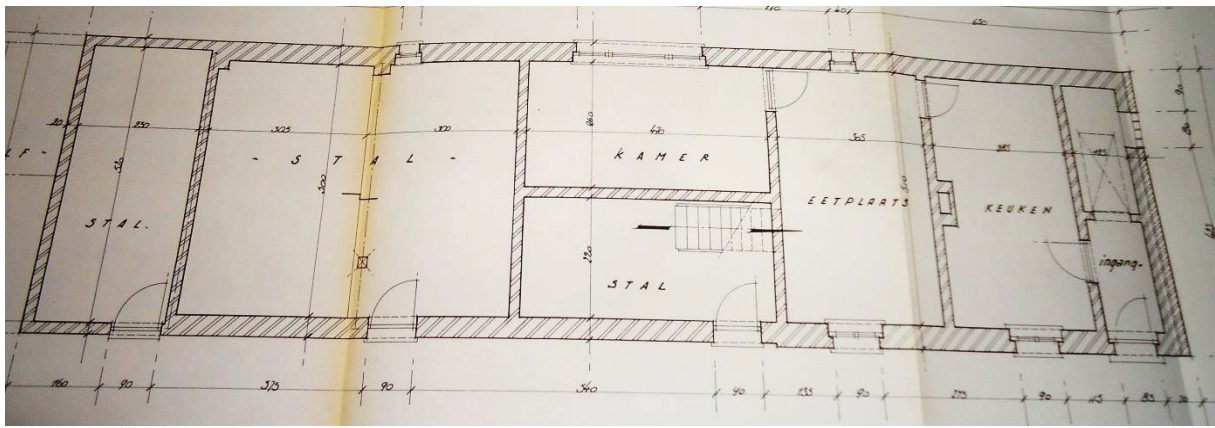

Een langgevelhoeve is zo'n praktisch ontwerp gebleken dat in de loop van de tijden, en in verschillende landen, telkens opnieuw is uitgevonden.

Er was een plaats voor de mensen, het *huis*, en daarnaast de stal voor de dieren. Men profiteerde van de warmte van de dieren en tegelijk kon men er een oogje op houden.

De haard gaf vroeger tegelijk warmte en vuur om op te koken. De keuken, moons of wasplaats lag vlak bij de achterdeur en de waterput of pomp.

Hooi en stro werden op de tas gestapeld en isoleerden tegelijkertijd. Als het huis te klein werd, dan werd er gewoon een stuk bij aangebouwd.

Plan bij de aanvraag van de eerste verbouwing

En soms moest er ook een deel van het gebouw hersteld of verstevigd worden. De paardenstal was achteraan het huis. Vuil stro en mest werden met de kruiwagen naar de mesthoop in de hoek van het erf gebracht. Op het bovenstaande plan is de koeienstal van tegen de straatkant niet te zien. Die bestond al niet meer. Ergens in de jaren 60 van de vorige eeuw is een grote vrachtwagen met luxe-auto's de bocht uit gevlogen. Helemaal tot achterin de stal. De twee chauffeurs hadden te veel gedronken om zich zorgen te maken over kronkels in de weg. Ze werden direct ontslagen door de eigenaar van de vrachtwagen. De stal was gelukkig leeg en hij werd daarna niet meer herbouwd. Er kwam een fietspad en de straat werd verbreed.

Geschiedenis van het huis

Mil en Anna Bollijn

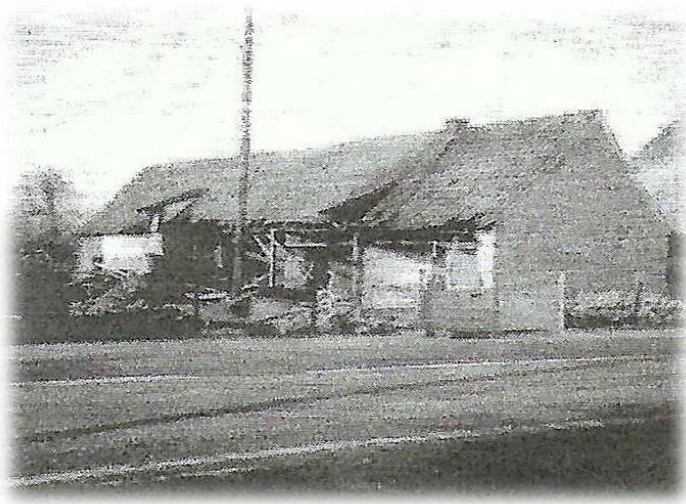
Op de historische kaart van landmeter Petrebus staat er op die plaats een klein huis. Op de Villaretkaart van 1727 staan er 3 gebouwen naast elkaar en op de Ferrariskaart van 1777 staat er weer maar 1 gebouw. Dat wil nog niet zeggen dat dit huis er al stond.

Vermoedelijk is het huis gebouwd in de laatste helft van de achttiende eeuw. Mogelijk met een oudere kern. We weten nog niet wat de exacte bouwdatum van het huis was, of wie de eigenaar was, maar zolang de herinnering teruggaat, woonde er een Bollijn in het huis.

Joannes Bollijn, geboren in 1725 zou de meest waarschijnlijke bouwheer geweest zijn, maar tijdens de volkstelling van 1796 woonde zijn weduwe Anna Vandermaelen met haar ongehuwde zoon Judocus van 23 jaar op de St. Martinusberg (latere Krekelenhoek).

En het is de kleinzoon van die Judocus, Jan Baptist Bollijn, de vader van Pieter Jan Bollijn, (zie foto) die met zekerheid in het huis woonde.

Na het overlijden van de laatste Bollijn, Mil en zijn vrouw Anna die zelf geen nakomelingen hadden, heeft het huis nog lang leeggestaan. Het werd voor de eerste keer verkocht in 1992 en de huidige eigenaars hebben het in 2011 gekocht.

Te lang gewacht?

De eerste eigenaar was aannemer en koos er voor om materialen te gebruiken van afbraakwerken in andere oude huizen. Door in hetzelfde tijds kader te blijven verkreeg men een harmonieus effect. De volgende eigenaars en hun gezin benutten nu de ruimtes en de tuin voor functies die bij de bouw nog niet bestonden, en toch lijkt het alsof het altijd zo bedoeld geweest is. Een zeer geslaagde verbouwing dus.

Perkse vrouwen

Als de boer met buren en werkvolk op het land aan het oogsten was, dan was het de taak van de boerin en van enkele vrouwen om het eten klaar te maken. Stevige, eenvoudige kost met veel calorieën om lang te kunnen werken. De mannen gingen dan aan de rand van het veld zitten eten. Een flinke pint erbij. Blij met de kans om te zitten en om te kletsen met de anderen. Die dag hebben ze wat langer moeten wachten. De moeder van Pie had stoemp gemaakt in een grote koeiketel en die met wat hulp op de houten kruiwagen gehesen. Weet je nog: die hadden toen nog een houten wiel met een ijzeren band rond. Dat hotsebotste door de aardewegen. Heeft zij toen een steen geraakt, of is ze zoetjes de kant in gereden? Gevolg was dat de kruiwagen met ketel en inhoud omkantelde en de stoemp in het veld lag. Ze hebben toen met hun handen en met de pollepel gerecupereerd wat nog kon. Een van de vrouwen ging nog vlug terug om brood en de mannen konden eten. Vanaf dan was er een familie Stoempes in Perk.

Mie en Pie Stoempes oftewel Pieter Jan Bollijn en Maria Paulina Bogaerts

De vrouwen kwamen bij elkaar over de vloer, niet alleen om te werken of om nieuwtjes te vertellen, maar ook om raad te vragen. Een nichtje was op bezoek bij Mie en kon niet verbergen dat haar man al kort na het huwelijk hardhandig begon op te treden. Ze wist niet hoe ze daar een eind kon aan maken. *“Wacht”* zei Mie. *“Ik weet het. Als hij je nog eens slaat, dan sla je direct terug met wat je ook maar in je handen hebt.”* De volgende keer dat de bezoeker langs kwam, zag ze er veel beter uit. Mie vroeg hoe het gegaan was. *“Ik had net kolen op de kachel gegoten en ik had het kacheldeksel nog vast!! Hij was bewusteloos. Sindsdien is hij veel rustiger.”*

Mie Stoempes versierde met Pasen en met de kermis nog altijd haar huis met wit zand. Geen ingewikkelde dingen, maar lussen heel de woonkamer en de keuken rond. Na een paar dagen werden de tekeningen met een lusvormige beweging opengeborsteld.

Tijdens de eerste wereldoorlog kwamen de Duitsers steeds dichterbij en niemand voelde zich nog veilig. Zeker de vrouwen niet. Ze waren bang dat ze zouden verkracht en gefolterd worden en gingen zich verstoppen in de kelder van 't Dick. Eten, drinken en slaaperief hadden ze mee. De mannen metsten daarna de deuropening dicht zodat de Duitsers niet zouden weten dat er een kelder was. Na drie of vier dagen voelden de vrouwen zich toch ongerust en begonnen op de muur te bonken. De mannen braken de muur terug open, want wat zou er gebeuren als de mannen werden gedood of meegenomen? Dan was er niemand meer om hen er uit te laten, en waren ze levend begraven.

Witte steen in Steenokkerzeel

FELIX GOOSSENS

In de vijftiende en zestiende eeuw was er vooral in omgeving van Brussel veel ontginning van kalkzandsteen. Zelfs de oudste vermeldingen klimmen op tot in de dertiende eeuw.

In de omgeving van Brussel werden twee soorten kalkzandstenen intensief ontgonnen die behoren tot de 'Formaties van het Midden-Eoceen'.

De 'Ledesteen' werd voornamelijk ten westen van Brussel ontgonnen en komt voor in banken van 50-60 cm dik.

Onze zandsteen ten oosten van Brussel heeft een witter uiterlijk en komt voor in kleine lagen van gemiddeld 20 cm dikte.

De eerste vermelding van een zandsteengroeve in onze contreien dateert uit 1151. Uit verschillende bodemonderzoeken te Asse, Laken, Lede, Steenokkerzeel, Kampenhout en Wemmel, blijkt echter dat ook de Romeinen zandstenen gebruikte voor het optrekken van hun villa's en deze de zandsteen vermoedelijk al in onze gebieden ontgonnen. De handel en exploitatie van zandsteen kende vanaf de 12de eeuw tot de 18de eeuw, en vooral tussen 1350 en 1600, een enorme omvang en ontwikkelde zich tot het belangrijkste exportproduct van Brussel. Maar ook later in de 18de en 19de eeuw blijft zandsteen een gegeerd product. De zachtere witte van bij ons werd gebruikt voor gevelbekleding, kaden en dijken en de fijne versierde bouwdelen van kerken en burgerlijke gebouwen. Belangrijkste vindplaatsen van de Brussels steen waren Gobertange (Hoegaarden), Diegem, Grimbergen en Steenokkerzeel, Humelgem, Perk en Melsbroek. De witte zandsteen werd zowel hier in deze streken plaatselijk gebruikt als voor verkoop in Brussel en Mechelen. Naast de harde Gobertange steen werd hier een zachtere variant gedolven, met name de Perkse, Humelgemse, Melsbroekse en Diegemse steen.¹

De ontginning

Een exploitatiezone kon verschillende hectaren omvatten. Eerst begon men met de bovenlaag af te graven tot de eerste zandsteenbank tevoorschijn kwam waaruit vervolgens de steenblokken losgemaakt en van elkaar gesplitst werden aan de hand van houten wiggen. Het opheffen van de blokken en wegvoeren van de afgegraven grond gebeurde via katrollen, soms getrokken door paarden. Hierna werd weer verder gegraven tot men op de volgende zandsteenbank stootte. In Steenokkerzeel zou er sprake zijn van een winning van drie lagen zandsteen die tot een diepte van 10 m onder het maaiveld zouden reiken.

¹ Geleyns P. 'Bouwen in de middeleeuwen; hoe verliep het in de praktijk?', De Jonge K., Geleyns en Hörsch M. Gotiek in het hertogdom Brabant, Meuven 2009.

dikte.

De kuilen vertoonden overwegend rechthoekige tot ovale vormen, vaak in rijen aangelegd, met een lengte van 5 tot 6,5 m, een breedte van 2 tot 3,5 m en een diepte van 1 tot 1,2 m onder het maaiveld.

De instabiliteit van de bodem en het grondwater zorgden ervoor dat niet dieper kon worden gegraven. De lagen waarop men stootte waren lagen tot 20 cm

Op de meeste plaatsen gebeurde dit in dagbouw, hoewel er op enige plaatsen tunnels werden gegraven, wat op zich gevaarlijk werk was. De uitgeputte ontginningskuilen werden tenslotte terug volgestort met aarde om opnieuw bewerkbaar te zijn voor landbouw. De steenwinning gebeurde in het najaar en de winter. De bestellingen werden in de herfst geplaatst bij de leveranciers, zodat zij in de winter bij de groeven de stenen konden laten hakken voor het volgende bouwseizoen. Nog een argument waarom het in de herfst en winter gebeurde was, omdat deze periode een dood seizoen is in de landbouw, waardoor er goedkope arbeidskrachten konden worden aangetrokken.

Families

Dankzij het werk van o.a. Itinera Nova, die de schepenakten toegankelijker hebben gemaakt, kunnen we personen en familie vergelijken met de namen in akten. Zo kunnen we binnen het kader van de steenwinning in onze regio een aantal verwant families ontdekken. Verschillende sporen voeren naar Steenokkerzeel, Humelgem en omgeving. Ook de beroemde bouwmeesters Mattheus de Layens, Andries Keldermans en Godevaert de Bosschere hadden zakelijke banden met steenhouders uit deze omgeving.

Families Van Hamme en Ysewys². Uit de Leuvense stadsregisters blijkt dat Claes van Vucht in 1469 gronden in Humelgem verpachtte aan Hendrik van Hamme. Ook van de familie Van Obbergen uit Steenokkerzeel weten we dat grootvader Hendrik vanden Obbergen in 1358 rechten verwierf ter gelegenheid van de financiering van Jan II van Hamme. De afbetaling gebeurde door afstand te doen van land in Steenokkerzeel en omgeving of door levering van steen uit de groeven van de familie van Hamme. Familie Van Obbergen³ te Steenokkerzeel was ook door huwelijken verbonden met leden van de families Van Drossate, Marchant en Van Ghinderhoven. In een akte van 1455 lezen we dat Jan Marchant van Steenokkerzeel 'steenland' afstaat om stenen en geld te ontvangen. Hier maken we dan de bemerking of het misschien deze Marchant is, die in dienst was van Filips de Goede en Karel de Stoute als bouwmeester?

Hendrik van Obbergen huwde met Elisabeth van Bullestrate⁴, die uit erfenis van Margriete van Bullestrate, weduwe van Lyons van Bernaige, gronden en steengroeven hadden in Perk die

² Duverger J. De Brusselsche steenbickeleren. Beeldhouwers, bouwmeesters, metselaars der XIVde en XVde eeuw, Gent 1933.

³ Wellens H., Familie van Obbergen ^tak Zaventem-Steenokkerzeel-Mechelen. Van steenhouders en metsers tot bekende bouwmeesters in Noord- en Oost-Europa.

⁴ Stedelijk Archief Leuven (SAL) 7798, 184r-184v (1513).

werden gepacht door de bouwheren Keldermans.

Al in een akte van 1407 was er een betwisting over het goed te Candriessche en het nalatenschap van Jan vanden Wijchuyse. Het geschil ging tussen Lambrecht de Becker geheten Baex en Symon Gruwel. Deze akte leerde ons dat de familie Gruwel een vooraanstaande familie te Humelgem was die actief was in de steenwinning. De familie De Becker geheten Baex komt ook te Humelgem voor, waar een lid als steenhouwer vermeld werd in 1480. De families Van Wijchuyse en Van Ghinderboven en Van Bullestrate speelden eveneens een grote rol in de wereld van de steenwinning⁵.

In een akte van 1470 lezen we dat Jan van Eycken een 'steenland' verpachtte aan Cornelis Woelmont te Humelgem. Hij werd ook tweemaal vermeld in 1475 als steenhouwer en poorter te Leuven samen met Jan vander Meeren, zoon van Elegast, vermeld als steenhouwer bij de familie Van Hamme⁶.

⁵ SAL, 7306, 140r en 158r-158 (1407). De families Van Wijchuyse en Van Ghinderboven en van Bullestrate speelden ook hun rol in de plaatselijke steenwinning.

⁶ Rijksarchief Leuven (RAL), Schepengriffie Steenokkerzeel, 6996, 144r-144v.